

УДК 331.5(045)

Д. С. ЧЕПЕЛЕНКО
Донецький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Міграція є однією з найважливіших проблем народонаселення і розглядається не тільки як просте механічне пересування людей, а й як складний соціальний процес, який призводить до значних соціальних, економічних, демографічних та політичних змін. Глобалізація значною мірою інтенсифікує міграційні процеси.

Ключові слова: міграційна політика, міграційні процеси, країни-донори, країни-реципієнти, вплив глобалізації.

D. S. CHEPELENKO
Donetsk National University

FEATURES OF INTERNATIONAL MIGRATION POLICY IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION CHALLENGES

The article deals with the peculiarities of globalization and innovation challenges in the quality and dynamics of global migration. Migration is one of the major problems of the population and is considered not only as a simple mechanical movement of people, but as a complex social process that leads to significant social, economic, demographic and political changes. Globalization has greatly intensifying migration. It offers the row of arrangements as for minimization of negative consequences upon the development of migration stock.

Keywords: migration policies, migration, donor countries, recipient countries, the impact of globalization.

Вступ

Жоден відтворювальний процес у реальному сучасному економічно розвиненому і сильно інтегрованому суспільстві не виникає без впливу на нього тих змін, які відбуваються в населенні у зв'язку з міграційними процесами. На наш погляд, це розкриває стратегічну лінію в управлінні міграційними процесами, що підтверджується і виконанням тієї компенсуючої функції в частині стабілізації чисельності населення світу, яку виконала міграція в період різкого збільшення природного спаду населення в самий кризовий період розвитку.

Свідченням значного дослідницького інтересу до проблем, що зумовлюються міграційними змінами, а також викликами транснаціонального підходу до міжнародної міграції, є праці відомих українських вчених: Е. М. Лібанової, О. А. Малиновської, І. М. Прибиткової, І. Л. Петрової, Л. С. Лісогор, І. К. Бондар, О. А. Грішнєвої, В. І. Куценко, О. В. Познека, М. Д. Романяка, У. Я. Садової, О. Ф. Новікової, А. М. Колода та ін.

Експериментальна частина

Міграція, в контексті процесів глобалізації, що охопили весь світ, стала цілком буденним явищем. На початку XXI століття більше 3% населення Землі не проживають на території своєї рідної країни. В 2013 році чисельність мігрантів у світі склала 232 млн осіб, або 3,2% населення світу. З них майже 59% проживали в розвинених країнах і 41% – в країнах, що розвиваються.

Темпи розвитку і характер міграційних процесів зумовлені, насамперед, зростанням потреб розвинених країн у трудових ресурсах і супроводжуваним глобалізацією поглибленням соціальної поляризації і загостренням проблем, пов'язаних з неухильним наростанням бідності та злиднів у світових масштабах.

Міжнародна міграція стала не лише потужним інструментом перерозподілу трудових ресурсів, але і сферою, яка генерує тенденції, які ускладнюють міждержавні відносини і внутрішню ситуацію в багатьох країнах. Інтенсивність людських потоків, що перетинають державні кордони, наростає не тільки внаслідок трудової міграції, а й за рахунок вимушеного переселення, викликаного політичною нестабільністю і конфліктами.

Загострюються в світі і проблеми біженців, число яких в 2001–2005 роках почало скорочуватися, але вже в 2006–2007 рр. їх чисельність зросла на 1,5 млн осіб. Список країн, які прийняли в останні роки найбільшу кількість біженців, очолюють Пакистан, Сирія, Іран, Німеччина і Йорданія. Збільшується і кількість звернень з проханням про надання притулку. При цьому, витрати на утримання шукачів притулку та їх депортацію (у разі відмови в проханні) стають все більш обтяжливими для національних бюджетів. Ускладнюються проблеми міграції з екологічними біженцями. Їх чисельність складає близько 25 млн осіб і прогнози міграції екологічних переселенців невтішні [2].

Згідно з оцінками Міжнародної організації з міграції, в 1965–2013 роках обсяг міграційних переміщень збільшився з 75 до 232 млн осіб і рухається паралельно з прискореним процесом глобальної інтеграції, яка пов'язує країни і народи. Більша частина цього зростання відбулася між 2000 і 2010 роками і збільшилася на 50% (77 млн осіб) з щорічним приростом 4,6 млн осіб (рис. 1) [7].

На Європу і Азію в сукупності припадає майже дві третини всіх міжнародних мігрантів світу. Найбільш популярним регіоном призначення залишається Європа, і в 2013 році на неї припало 72 млн осіб міжнародних мігрантів проти 71 млн осіб в Азії. За період з 1990 року найшвидше зростання абсолютного числа міжнародних мігрантів було зареєстровано в Північній Америці, яка прийняла 25 млн осіб, при цьому, спостерігалися найвищі середньорічні темпи приросту чисельності мігрантів, що склали 2,8 відсотка.

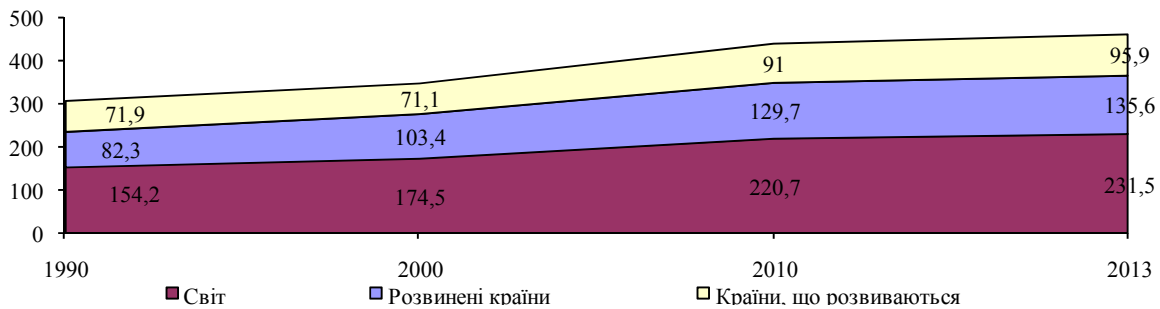

Рис. 1. Динаміка міграційних потоків країн за рівнем розвитку [6]

Директор відділу народонаселення Департаменту ООН з економічних і соціальних питань Джон Уилмот наголосив, що у XXI столітті з'являються нові джерела та напрямки міграції, причому в деяких випадках країни є важливими пунктами походження, транзиту і призначення одночасно [4].

У порівнянні з іншими регіонами призначення, в період з 2000 року найбільше зростання числа міжнародних мігрантів спостерігалось в Азії, де за 13 років їх число збільшилася приблизно на 20 млн осіб. Це пояснюється, переважно, зростанням попиту на іноземну робочу силу в нафтовидобувних країнах Західної Азії і в країнах Південно-Східної Азії з швидкозростаючою економікою, таких як Малайзія, Сінгапур і Таїланд.

У період з 1990 року до 2013 року США прийняли найбільше абсолютне число міжнародних мігрантів – майже 23 млн осіб, що відповідає притоку одного мільйона нових мігрантів на рік. На другому місці Об'єднані Арабські Емірати з припливом у сім мільйонів, на третьому – Іспанія з припливом у шість мільйонів.

У 2013 році більш ніж 51% всіх міжнародних мігрантів світу проживало в десяти країнах світу: США – 46 млн осіб, що становить майже 20% всіх мігрантів, Росії, Німеччини, Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів і Великобританії (рис. 2).

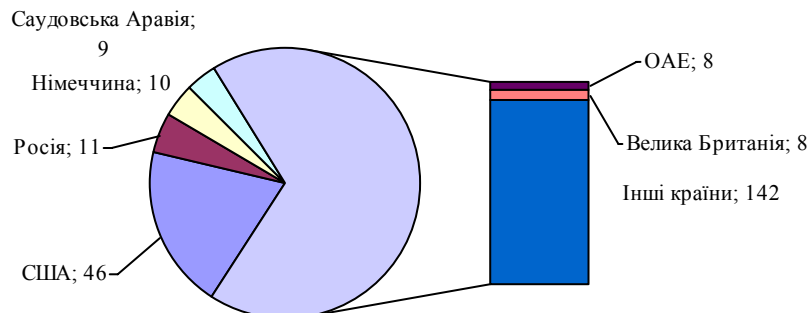

Рис. 2. Структура міжнародної міграції найбільших країн-реципієнтів у 2013 році, % [6]

У період з 1950 по 2010 роки розвинені країни мали позитивну динаміку чистої міжнародної міграції, в той час як країни, що розвиваються, мали констатувати негативне сальдо у період з 1990 по 2000 роки та за останні десятиліття, тенденція змінилась і найбільш стійку динаміку представляють країни, що розвиваються (табл. 1).

У 1990–2000 роках з 232 країн світу 94 країни мали позитивні міграційні потоки, тобто отримали населення від імміграції, та 135 країн їх втратили за рахунок чистої еміграції. У 2000–2010 роках число країн, які отримують населення у зв'язку з міграцією, зросло до 101, а кількість країн, які втрачають населення, знизилась до 128 одиниць.

Скорочення кількості серед розвинених країн відбулось як країн-реципієнтів, так і країн-донорів, проте, серед країн, що розвиваються, спостерігається нелінійна динаміка (рис. 3).

Серед країн-реципієнтів за досліджуваний період з 1990 по 2010 рік традиційними були Австралія, Канада, Нова Зеландія і Сполучені Штати, а також Італія та Іспанія, які почали збільшення рівня імміграції в 1990–2000-х роках. До того ж спостерігається розвиток рекрутингу трудових мігрантів такими країнами, як Катар, Сінгапур і Об'єднані Арабські Емірати.

Динаміка міграційних потоків країн світу за рівнем розвитку [6]

Регіон	Показник									
	Міжнародні міграційні потоки, млн				Середньорічні зміни міграційних потоків, млн			Середньорічні темпи зростання міграційних потоків, %		
	роки									
	1990	2000	2010	2013	1990-2000	2000-2010	2010-2013	1990-2000	2000-2010	2010-2013
Світ	154,2	174,5	220,7	231,5	2,0	4,6	3,6	1,2	2,3	1,6
Розвинені країни	82,3	103,4	129,7	135,6	2,1	2,6	1,9	2,3	2,3	1,5
Країни, що розвиваються	71,9	71,1	91,0	95,9	-0,1	2,0	1,6	1,01	2,5	1,8

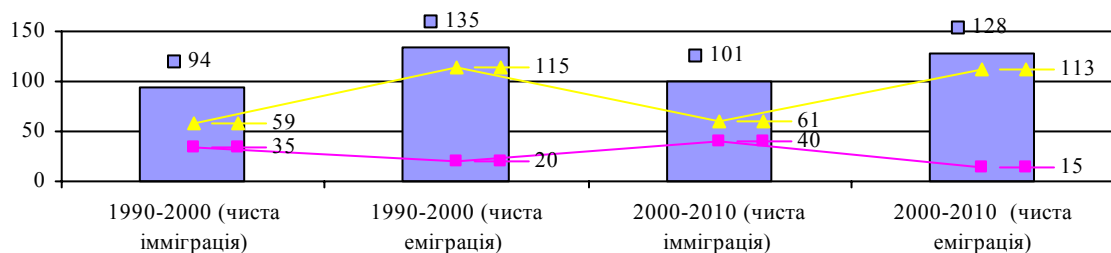

Рис. 3. Динаміка чистих міграційних потоків країн за рівнем розвитку [6]

Також слід зауважити, що з 23 країн, що розвиваються, змінили свій статус з країни-донора 1990–2000 рр. на країну-реципієнта в 2000–2010 рр. (Бурунді, Еритрея і Південний Судан стали приймати біженців, а, наприклад, Кувейт і Саудівська Аравія почали приймати іноземних працівників).

Серед групи країн-донорів традиційно присутні Бангладеш, Китай, Індія, Мексика, Пакистан і Філіппіни. Практично всі вони мають давні зв'язки з традиційними країнами-реципієнтами: Австралією, Канадою та США та створюють нові з країнами Південно-Східної та Західної Азії, які залучають іноземних працівників.

Таким чином, у період з 1990 по 2010 роки відбулись значні зміни у географії, динаміці та структурі світових міграційних процесів: збільшилась кількість країн-реципієнтів в Азії, Європі, Латинській Америці та Карибському басейні; знизилась кількість країн-реципієнтів в Африці і Океанії; практично не змінилася в Північній Америці.

Крім того, деякі країни Азії, Африки, Європи, Латинської Америки і Карибського басейну та Океанії змінили статус з країн-донорів в 1990–2000 роках на статус країн-реципієнтів у 2000–2010 роках (табл. 2).

Протягом 2000–2010 років провідними країнами-реципієнтами були США, Іспанія та Об'єднані Арабські Емірати, в той час як Бангладеш, Мексика та Індія – країнами-реципієнтами (табл. 2). У порівнянні з 1990–2000 роками Італія, Іспанія, Саудівська Аравія, Південна Африка, Об'єднані Арабські Емірати і Великобританія перейшли до списку провідних країн-реципієнтів, в той час як Австралія, Афганістан, Канада, Ефіопія, Німеччина та Росія знизили ранг. При цьому, Бангладеш, Китай та Індія змінили позиції, збільшивши еміграційні потоки більш ніж вдвічі.

Таким чином, міжнародна міграція, як і раніше, характеризується високою концентрацією. У 2013 році половина всіх міжнародних мігрантів припадала на 10 країн, з яких на першому місці США, де проживає 45,8 млн мігрантів, на другому – Російська Федерація (11 мільйонів), потім йдуть Німеччина (9,8 млн), Саудівська Аравія (9,1 млн), Об'єднані Арабські Емірати (7,8 млн), Сполучене Королівство (7,8 млн), Франція (7,4 млн), Канада (7,3 млн), Австралія (6,5 млн) і Іспанія (6,5 млн).

Висновки

Міграційні потоки мають свій власний рівень складності з урахуванням щонайменше трьох змінних: часові цикли; розвиток на різних поворотних моментах (прикладі включають в себе ринок праці та міграційну політику Сполучених Штатів Америки і Мексики); і його законні або незаконні форми (легальні і нелегальні), причому останні створюють найбільші труднощі з точки зору оцінки та реагування.

Наслідки міграційних процесів неоднозначні, однак їх вплив на соціально-економічний і політичний розвиток країн збільшується. Ступінь впливу багато в чому залежить від ефективності міграційної політики країни, націленої на залучення висококваліфікованих іммігрантів, їх інтеграцію, підтримку і навчання, так як добре навчена і кваліфікована робоча сила – це ключовий компонент продуктивної і конкурентоспроможної економіки. Тому, найважливішим чинником зростання етнічного

різноманіття в умовах глобалізації стає імміграція, яка з часом змінює етнокультурний вигляд населення держави. Інтенсивність імміграційних потоків унеможливує проведення асиміляційної політики по відношенню до іммігрантів через наростання міжгрупових конфліктів на тлі різних соціально-економічних змін і нівелювання культурних особливостей етнічних груп. Нові підходи до вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, дозволяють запропонувати методологію мультикультуралізму, яку в цілому приймають такі держави, як США і Канада. Обидві держави розвивалися під впливом потужного припливу переселенців з інших регіонів світу, і їх імміграційна політика була спрямована на вирішення проблеми інтеграції іммігрантів в культурний контекст приймаючого суспільства. Успіхи, досягнуті в результаті проведення грамотної імміграційної політики, можуть бути сприйняті іншими країнами в тому випадку, якщо вони виберуть вдалі для себе рішення і адаптують їх до локальної специфіки.

Таблиця 2

Країни і регіони з найвищим і найнижчим рівнем річної чистої міграції, тис. чол. [5, 7]

Ранг	Країни-реципієнти				Країни-донори			
	1990–2000		2000–2010		1990–2000		2000–2010	
1.	США	1292	США	1055	Казахстан	284	Бангладеш	557
2.	Росія	453	Іспанія	508	Мексика	264	Мексика	498
3.	Німеччина	407	ОАЕ	468	Єгипет	205	Індія	490
4.	Афганістан	264	Росія	389	Бангладеш	169	Китай	418
5.	Канада	146	Італія	376	Іран	166	Пакистан	360
6.	Іспанія	112	Південна Африка	247	Пакистан	159	Філіппіни	236
7.	Ефіопія	99	Саудівська Аравія	235	Філіппіни	147	М'янма	180
8.	Південна Африка	96	Канада	228	Китай	143	В'єтнам	165
9.	Австралія	87	Велика Британія	181	Марокко	118	Зімбабве	150
10.	ОАЕ	79	Австралія	181	Корея	115	Непал	148

З огляду на вищезазначене, головним завданням розвитку глобальної системи управління міграцією є визначення максимально можливих і максимально узгоджених на міждержавному рівні меж внутрішньої компетенції держави в організації міграційного процесу.

Література

1. Всеобщая декларация прав человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/documen/declarat/>
2. Забор на границе будет стоить Бушу лишних 400 миллионов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.americaru.com/news/31781/>
3. 232 million international migrants living abroad worldwide – new UN global migration statistics reveal / Department of Public Information United Nations. URL: <http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm>
4. Bonifazi C., Heins F., Strozza S., Vitiello M. The Italian transition from emigration to immigration country. IDEA Project. N. 5. 2009.
5. Evaluating Components of International Migration: Legal Migrants / United States Census Bureau. URL: <http://www.census.gov/population/www/documentation/twps0059/twps0059.html>
6. International Migration Report 2013 / United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division. URL: http://esa.un.org/unmigration/documents%5Cworldmigration%5C2013%5CFull_Document_final.pdf
7. Retraites: la mobilization atteint un pic. URL: <http://mediationcite.canalblog.com/archives/2010/10/12/19311612.htm>
8. U.S. Statutes at Large, 81st Cong., II Sess., Chp. 1024, p. 987–1031. URL: http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1950s/Inter_Security_50.html

References

1. Vseobshhaya deklaracya prav cheloveka. URL: <http://www.un.org/russian/documen/declarat/>
2. Zabor na granyce budet stoyt Bushu lyshnyx 400 myllyonov. URL: <http://www.americaru.com/news/31781/>
3. 232 million international migrants living abroad worldwide–new UN global migration statistics reveal / Department of Public Information United Nations // URL: <http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm>
4. Bonifazi C., Heins F., Strozza S., Vitiello M. The Italian transition from emigration to immigration country // IDEA Project. № 5. 2009
5. Evaluating Components of International Migration: Legal Migrants / United States Census Bureau // URL: <http://www.census.gov/population/www/documentation/twps0059/twps0059.html>

6. International Migration Report 2013 / United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division // URL: http://esa.un.org/unmigration/documents%5Cworldmigration%5C2013%5CFull_Document_final.pdf
7. Retraites: la mobilization atteint un pic // URL: <http://mediationcite.canalblog.com/archives/2010/10/12/19311612.htm>
8. U.S. Statutes at Large, 81st Cong., II Sess., Chp. 1024, p. 987-1031
http://tucnak.fsv.cuni.cz/~calda/Documents/1950s/Inter_Security_50.html

Надійшла 22.08.2014; рецензент: д. е. н. Ковальов В. М.